

การประเมินผลลัพธ์และผลกระทบด้วย Social Return on Investment (SROI)

โดย ดร.พิชลักษณ์ สอนธิวิสุทธิ์

pichlanda.s@arts.kmutnb.ac.th

Outcome vs Impact

ประเภท	Outcome (ผลลัพธ์)	Impact (ผลกระทบ)
นิยาม	การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยตรงในระยะสั้น-กลาง Ex. มีรายได้เพิ่มหลังการฝึกอบรม/มีกิจกรรมอาชีพมากขึ้น	ผลกระทบที่ลึกซึ้งและยั่งยืนในระยะยาว Ex. ครอบครัวหลุดพ้นจากความยากจน/ชุมชนมีเศรษฐกิจหมุนเวียนดีขึ้น
ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	ผู้เข้าร่วมโครงการโดยตรง	ครอบครัว ชุมชน สังคมโดยรวม
ระยะเวลา/ช่วงเวลาเก็บข้อมูล	3-12 เดือนหลังโครงการ/ระหว่างหรือทันทีหลังโครงการ	1-5 ปีขึ้นไปหลังโครงการ/หลังจบโครงการในระยะยาว (1 ปีขึ้นไป)
วัตถุประสงค์	ดูว่ากิจกรรมส่งผลตามที่คาดไว้หรือไม่	พิสูจน์ว่าโครงการมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับลึก

Outcome vs Impact

ประเภท	Outcome (ผลลัพธ์)	Impact (ผลกระทบ)
เนื้อหาที่ประเมิน	การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากโครงการ เช่น พฤติกรรม ความรู้ ทักษะที่เปลี่ยนแปลง	คุณภาพชีวิต สุขภาพ ความยั่งยืน ระบบเศรษฐกิจ
ระเบียบวิธี	- การสำรวจ การสัมภาษณ์ การเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย - วิเคราะห์แบบ before-after, difference-in-difference, หรือ propensity score matching เพื่อวัดผลของโครงการ	- ใช้ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) เพื่อระบุเส้นทางของเหตุและผล - วิเคราะห์เชิงระบบ หรือ วิเคราะห์ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ (เช่น Cost-Benefit Analysis, CGE model), สังคม (เช่น Social Return on Investment), และสิ่งแวดล้อม (เช่น EIA, Carbon Footprint, LCA)
ข้อดี	เก็บข้อมูลง่าย ใช้ต้นทุนต่ำ	มีศักยภาพในการวิเคราะห์เชิงนโยบายสูง
ข้อจำกัด	ไม่สามารถชี้ชัดว่า "ผล" มาจากโครงการโดยตรงหรือไม่	ใช้ทรัพยากรมาก ต้องมีการออกแบบที่ดี

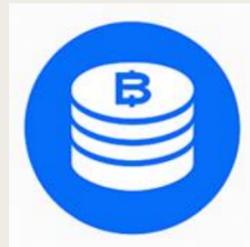
ทำไมต้องประเมิน??

Output: ผลที่เกิดขึ้นทันที

Impact: ผลกระทบที่เกิดขึ้นในระยะยาวและมีความยั่งยืน

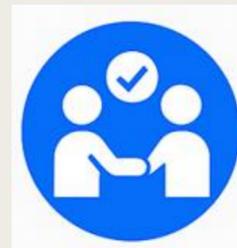
สะท้อนผลที่แท้จริงของโครงการ

ความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากร

สร้างความโปร่งใสและความเชื่อมั่น

พัฒนาโครงการด้วยการมีข้อมูลรองรับ

สนับสนุนการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์

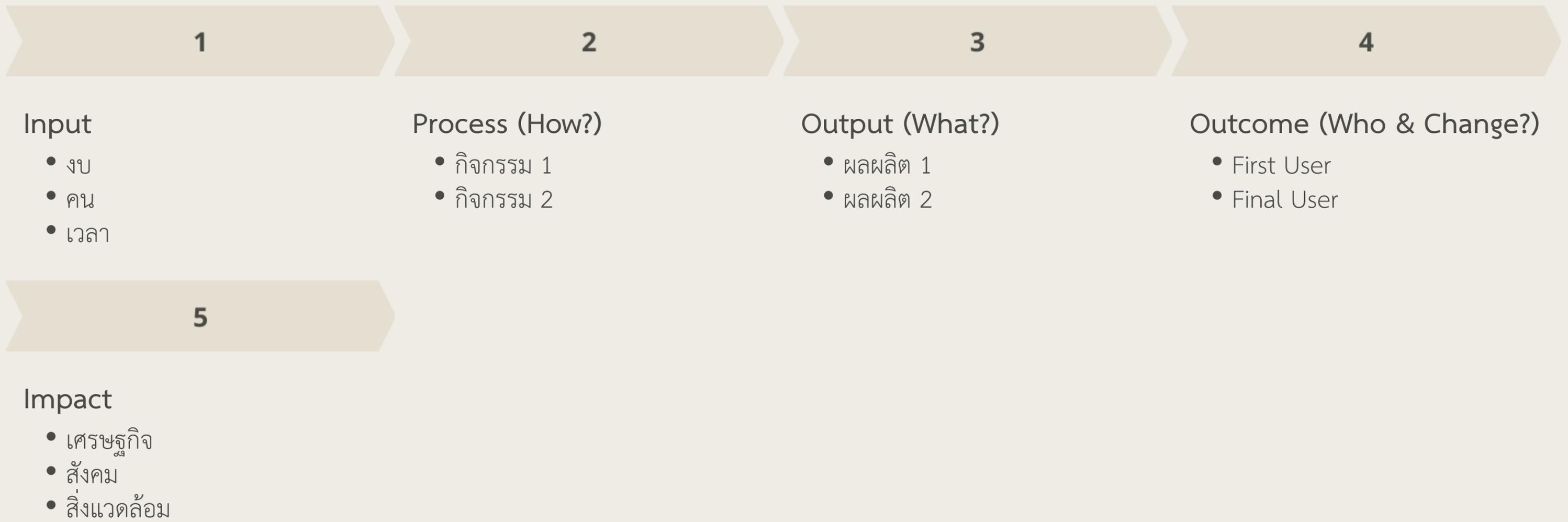
กรอบการประเมินของ OECD DAC Criteria

- ความเกี่ยวข้อง (Relevance)
- ความสอดคล้อง (Coherence)
- ประสิทธิภาพ (Effectiveness)
- ประสิทธิภาพ (Efficiency)
- ผลลัพธ์และผลกระทบ (Outcome and Impact)
- ความยั่งยืน (Sustainability)

การประเมินโดยใช้กรอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์

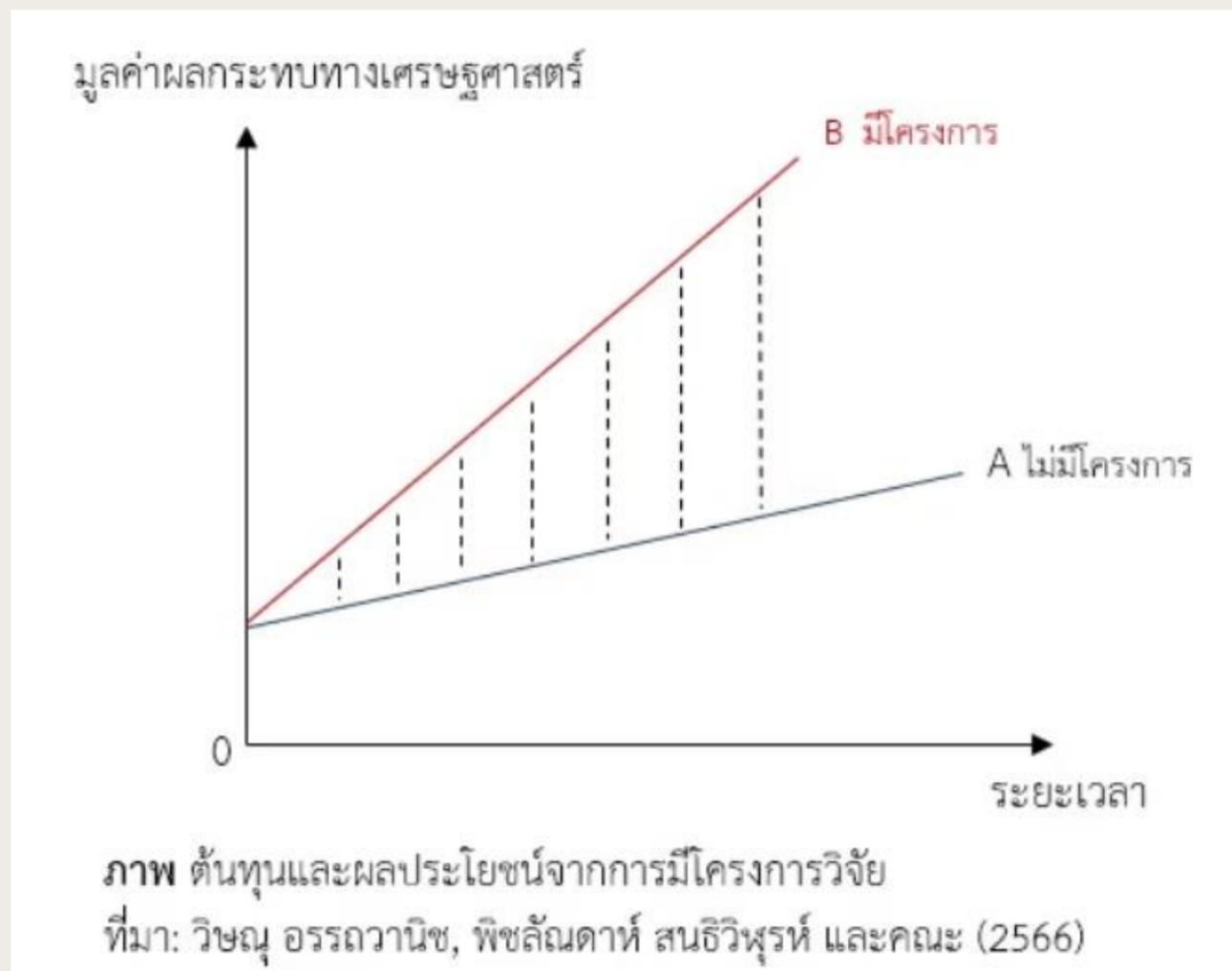
การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐศาสตร์ในการประเมินผลกระทบของงานวิจัย ผลประโยชน์สุทธิที่เกิดจากการดำเนินงานต่อสังคมจะถูกพิจารณาจากส่วนเกินทางเศรษฐกิจ จากหน่วยเศรษฐกิจหลัก 2 ส่วน คือ ผู้ผลิต และ ผู้บริโภค

"ผลรวมส่วนเกินของผู้ผลิต และ ผลรวมส่วนเกินของผู้บริโภค (กัมปนาท วิจิตรศรีกมล, 2564)"

➡ เกิดการเปลี่ยนแปลงระดับสวัสดิการทางสังคมจากโครงการอย่างไร

ทฤษฎีเบื้องหลังของการประเมินผลตอบแทนทางสังคม คือ ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สวัสดิการ (Welfare Economics) โดยมีสมมติฐานว่ากิจกรรมที่ลงทุนและเกี่ยวข้องกับผลกระทบทางสังคม (เชิงบวก/เชิงลบ) ย่อมส่งผลต่อระดับสวัสดิการของประชาชนหรือความกินดีอยู่ดีของสังคม

การเปลี่ยนแปลงสุทธิ (Net-Change) สามารถวัดได้ โดยพิจารณาจากระดับผลตอบแทนที่เปลี่ยนแปลง 2 มิติ หรือ Difference in Difference

- มิติที่1 คือ การเปรียบเทียบและหักลบผลตอบแทนทางสังคมกรณีมีโครงการ (With) และไม่มีโครงการ (Without) หรือเรียกว่าผลลัพธ์ส่วนเกิน(Deadweight)
- มิติที่2 คือ การขจัดผลตอบแทนที่อาจเกิดขึ้นจากปัจจัยอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการเป้าหมาย(Attribution) ผลลัพธ์ทดแทน(Displacement) กรณีผลลัพธ์เชิงบวกหักลบด้วยผลลัพธ์เชิงลบ โดยผลลัพธ์เชิงบวกของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มหนึ่ง ถูกชดเชยด้วยผลลัพธ์เชิงลบของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มอื่นและอัตราการลดลงของผลประโยชน์ (Drop off) เพื่อให้การประเมินตรงกับความเป็นจริงมากที่สุดและไม่มีอคติ

SROI คืออะไร?

SROI (Social Return on Investment) คือ กระบวนการวัดผลตอบแทนทางสังคมที่เกิดขึ้นจากโครงการ นโยบาย หรือกิจกรรมหนึ่ง ๆ โดยไม่ใช่แค่ผลตอบแทนทางการเงิน แต่รวมถึงผลประโยชน์ที่สังคมและสิ่งแวดล้อมได้รับโดยมีการประเมินและแปลง "ผลลัพธ์ที่ไม่ใช่ตัวเงิน" ให้เป็น "มูลค่าที่สามารถเทียบเคียงเป็นตัวเงินได้" เพื่อแสดงว่า:

"ทุก 1 บาทที่ลงทุน สร้างคุณค่ากลับคืนสู่สังคมกี่บาท"

SROI Ratio เช่น 1:3 หมายความว่า ลงทุน 1 บาท สร้างผลตอบแทนทางสังคมกลับมา 3 บาท

มูลค่าผลประโยชน์สุทธิของประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม
มูลค่าปัจจุบันของเงินลงทุน

- ตัวอย่างในการแปลงค่า

$$\frac{2,000,000}{200,000} = 10$$

ที่มา : เศรษฐภูมิ บัวทอง และคณะ (2564)

SROI (Evaluative vs Forecast)

	Evaluative SROI (Ex-post Evaluation)	Forecast SROI (Ex-ante Evaluation)
ช่วงเวลา	• หลังโครงการเริ่มหรือเสร็จสิ้นบางส่วน • เสร็จสิ้นโครงการแล้วจนถึงปัจจุบัน	• ก่อนหรือระหว่างเริ่มโครงการ • ประเมินอนาคตในระยะยาว
จุดประสงค์หลัก	ตรวจสอบผลลัพธ์และรายงานผล	ใช้ในวางแผน ตัดสินใจ หรือของงบประมาณ
ข้อมูลหลัก	ข้อมูลจริงจากภาคสนาม	สมมติฐานและข้อมูลอ้างอิง
ระดับความแม่นยำ	สูงกว่า เพราะอิงข้อมูลจริง	พึ่งพาสมมติฐาน ต้องระบุข้อจำกัดชัดเจน
ใครใช้	ผู้ดำเนินโครงการ, ผู้ให้ทุน, ผู้ประเมิน	ผู้วางแผนโครงการ, นักนโยบาย, นักลงทุนสังคม, ผู้ให้ทุน

 Evaluative SROI = ประเมินผลที่ "เกิดขึ้นแล้ว"

 Forecast SROI = คาดการณ์ผลที่จะ "เกิดขึ้นในอนาคต"

หลักการ 7 ประการของ SROI

- 1. Involve stakeholders
- 2. Understand what changes
- 3. Value the things that matter
- 4. Only include what is material
- 5. Do not overclaim
- 6. Be transparent
- 7. Verify the result

6 ขั้นตอนของการประเมิน SROI

1. กำหนดขอบเขต (Defining the Scope) และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Identifying Stakeholders)
2. จัดทำ Impact Map หรือ SIA
3. เก็บข้อมูลและตีมูลค่าผลลัพธ์
4. ปรับค่าด้วย deadweight, attribution ฯลฯ
5. คำนวณ SROI Ratio
6. รายงานและสื่อสารผล

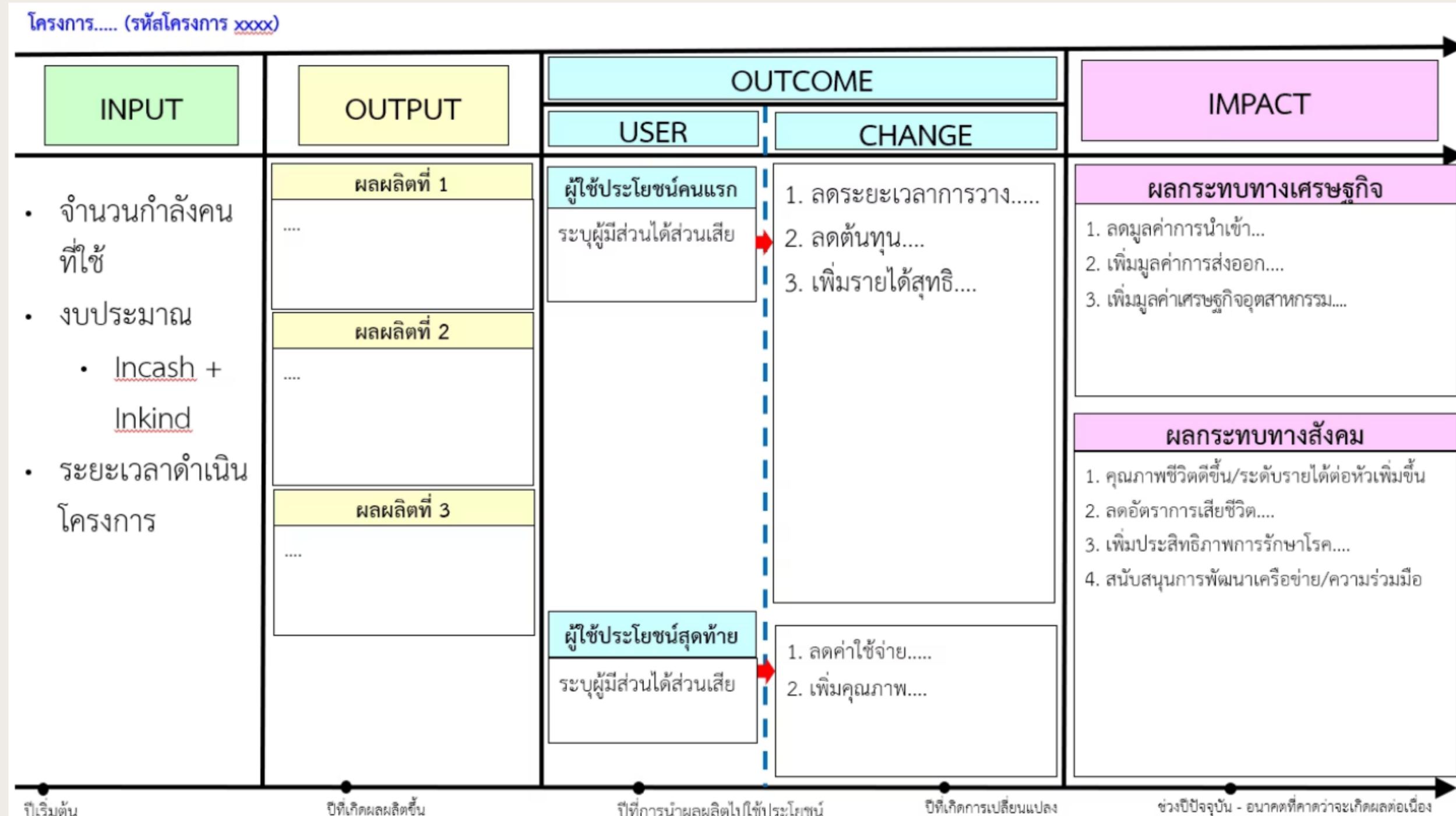
การกำหนดขอบเขต และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

- จัดทำ Stakeholder Map หรือ Stakeholder Table
- ระบุว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่ม และระบุ
- บทบาทอย่างไร?
- ได้รับผลกระทบอะไรบ้าง?
- ผลกระทบเป็นเชิงบวกหรือเชิงลบ?
- จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพวกเขาอย่างไร?

ตัวอย่างตารางผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคือใคร	มีบทบาทอย่างไร	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร/ ตัวชี้วัด/การตีมูลค่า	ผลที่เกิดเป็นผลทางตรงหรือทางอ้อม	%ของโครงการที่ทำ ให้ผลลัพธ์เกิดขึ้น	วิธีการเก็บข้อมูล
ผู้เข้าร่วมอบรม	ผู้รับผลประโยชน์ (กลุ่มเป้าหมาย)	รายได้สุทธิเพิ่มขึ้น	ทางตรง	50%	สัมภาษณ์ / แบบสอบถาม
ชุมชน	ผู้รับผลประโยชน์คนสุดท้าย	กิจกรรมเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น	ทางอ้อม	10%	FG/ข้อมูลทุติยภูมิ

การจัดทำ Impact Map หรือ SIA

ความแตกต่างระหว่างผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome)

ผลผลิต (Output)

1. โครงการต้องการสร้างอาชีพให้คนในชุมชน จำนวน 100 คน
2. โครงการต้องการเสริมสร้างโภชนาการของผู้สูงอายุ จำนวน 50 คน
3. โครงการต้องการฟื้นฟูป่าชุมชน จำนวน 500 ไร่

ผลลัพธ์ (Outcome)

1. คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 5 ต่อปี และลดอัตราการว่างงาน
2. ผู้สูงอายุในชุมชนมีสุขภาพและสุขภาพดีขึ้น ส่งผลให้อัตราการเกิดโรค NCD ลดลงร้อยละ 5 ต่อปี
3. คนในชุมชนมีความรัก ความหวงแหนและอนุรักษ์ป่า ทำให้ไฟป่าลดลงร้อยละ 20 ทุกปี

ที่มา : เศรษฐภูมิ บัวทอง และคณะ (2564)

การปรับค่าด้วย attribution, deadweight, drop-off

ส่วนร่วมโครงการอื่นที่ทำให้
ผลประโยชน์เกิดขึ้น

ศักยภาพเดิมของตัวเอง ที่ทำให้ผล
ประโยชน์เกิดขึ้น

ผลกระทบเชิงลบต่อกลุ่มอื่น เมื่อมี
โครงการเกิดขึ้น

การคำนวณ SROI Ratio

ปี พ.ศ.	Contribution	อัตราคิดลดร้อยละ	5						
		0	1	2	3	4	5	6	7
t		2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569	2570
Present Value Factor		1.00	0.95	0.91	0.86	0.82	0.78	0.75	0.71
ต้นทุนโครงการ (Cost)									
ต้นทุนโครงการรายการที่ 1 งบประมาณประจำปีงบประมาณพศ. 2563		1,500,000.00							
ต้นทุนโครงการรายการที่ 2 In cash ผู้ประกอบการ		400,000.00							
ต้นทุนโครงการรายการที่ 3 In kind ค่าเสียโอกาส คิดเป็นร้อยละ 30 ของงบ		450,000.00							
ต้นทุนโครงการรายการที่ 4 In kind คือ ที่ดิน คนงาน และ ทรัพยากรอื่นๆ ที่มีส่วนร่วม คิดเป็นร้อยละ 35 ของงบ		665,000.00							
ต้นทุน (Total Cost)		3,015,000.00							
ต้นทุนปัจจุบัน (Present Value of Total Cost)		3,015,000.00							
ต้นทุนรวมปัจจุบัน (Total Present Value of Total Cost)						3,015,000.00			3,015,000.00
ผลประโยชน์ของโครงการ (Benefit)									
กรณีมีโครงการวิจัย (With)									
รายได้จากกิจกรรมหลักที่เกิดขึ้นจากการมีโครงการ (เพิ่มขึ้น 6 เท่า) (คาดในอนาคต'68+ เพิ่มขึ้น 20%) (หน่วย บาทปี)		-	36,000,000.00	36,000,000.00	36,000,000.00	36,000,000.00	43,200,000.00	43,200,000.00	43,200,000.00
ต้นทุนค่าวัตถุดิบ (เพิ่มขึ้นตามสัดส่วน) (หน่วย บาทปี)		-	5,400,000.00	5,400,000.00	5,400,000.00	5,400,000.00	6,480,000.00	6,480,000.00	6,480,000.00
ต้นทุนค่าจ้างแรงงาน (เพิ่มขึ้นตามสัดส่วน) (หน่วย บาทปี)		-	3,570,000.00	3,570,000.00	3,570,000.00	3,570,000.00	4,080,000.00	4,080,000.00	4,080,000.00
รายได้หลังหักต้นทุน (หน่วย: บาทปี)		-	27,030,000.00	27,030,000.00	27,030,000.00	27,030,000.00	32,640,000.00	32,640,000.00	32,640,000.00
กรณีไม่มีโครงการวิจัย (Without)									
รายได้จากกิจกรรมหลัก (หน่วย บาทปี) (คาดในอนาคต'68+ เพิ่มขึ้น 2 เท่า)		12,000,000.00	12,000,000.00	12,000,000.00	12,000,000.00	12,000,000.00	24,000,000.00	24,000,000.00	24,000,000.00
ต้นทุนค่าวัตถุดิบ (หน่วย บาทปี)		1,800,000.00	1,800,000.00	1,800,000.00	1,800,000.00	1,800,000.00	3,600,000.00	3,600,000.00	3,600,000.00
ต้นทุนค่าจ้างแรงงาน (หน่วย บาทปี)		1,020,000.00	1,020,000.00	1,020,000.00	1,020,000.00	1,020,000.00	1,530,000.00	1,530,000.00	1,530,000.00
รายได้หลังหักต้นทุน (หน่วย: บาทปี)		9,180,000.00	9,180,000.00	9,180,000.00	9,180,000.00	9,180,000.00	18,870,000.00	18,870,000.00	18,870,000.00
ผลประโยชน์ (Total Benefit) (Without Project - With Project) (หน่วย: บาทปี)	0.15	1,377,000.00	2,677,500.00	2,677,500.00	2,677,500.00	2,677,500.00	2,065,500.00	2,065,500.00	2,065,500.00
*โดยผลประโยชน์ดังกล่าวได้พิจารณาหักผลประโยชน์รายได้ที่เกิดจากหน่วยงานภาครัฐอื่นที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน (Attribution) ประมาณร้อยละ 5 และหักผลประโยชน์รายได้ที่เกิดจากการที่ชุมชนมีศักยภาพเดิมอยู่แล้ว (Deodweight) ร้อยละ 70 และหักผลประโยชน์รายได้ที่มีบางผลกระทบเชิงลบต่อวิสาหกิจชุมชนอื่นเมื่อโครงการเกิดขึ้น (Displacement) ร้อยละ 10									
ผลประโยชน์ปัจจุบัน (Present Value of Benefit)		1,377,000.00	2,550,000.00	2,428,571.43	2,312,925.17	2,202,785.88	1,618,373.30	1,541,307.90	1,467,912.29
ผลประโยชน์รวมปัจจุบัน (Total Present Value of Benefit)						8,117,282.47			12,744,875.96
Indicator									
Total Benefit - Total Cost		4,392,000.00	2,677,500.00	2,677,500.00	2,677,500.00	2,677,500.00	2,065,500.00	2,065,500.00	2,065,500.00
Total Present Value of Benefit - Total Present Value of Cost		4,392,000.00	2,550,000.00	2,428,571.43	2,312,925.17	2,202,785.88	1,618,373.30	1,541,307.90	1,467,912.29
Net Present Value (NPV)						5,102,282.47			9,729,875.96
Social Return on Investment (SROI)						2.69			4.23
Internal Rate of Return (IRR)						48.39%			56.61%